

Jászi Oszkár: A szellemi munka értéke és értékeltetése.

Minden szellemi munka mai nyomasztó helyzete Magyarországon nemcsak anyagi, de erkölcsi válságon is alapszik. Ez az erkölcsi válság abban áll, hogy a szellemi munkát nemcsak alacsonyra értékelik, de annak tényleges, reális értéke is szerfelett alacsony. A legtöbb szellemi munkakifejtés nemcsak unskilled labour (tanulatlan munka: hisz a szellemi munka tanultsága nem esik szükségkép össze azzal a hivatalos minősítéssel, melyet jiskblájricon vagy főiskoláinkon rányomnak!) hanem gyakran apathikus, rosszindulatú, sőt nem egyszer lelketlen, gonosz munka: valóságos szellemi rabszolgá-munka-teljesítmény.

Társadalmunknak nincs helyes fogalma a szellemi munka igazi értékéről s azért nem képes azt megbecsülni, szellemi munkásai pedig ugyanezen okból nem képesek magasrendű, minél lelkesebb és minél kvalifikáltabb értékeket termelni.

Egykor a szocialista elmélet némely túlzott formulázása csak a testi munkának volt hajlandó értéktermelő erőt tulajdonítani, részben a vele összefüggő fájdalmas áldozatok, részben az általa létrehozott látható materiális eredmények folytán. Ma már alig kell behatóbban cáfolni e tan helytelenségét: a munka áldozati jellege époly kevésbé képezi annak konstitutív alkotórészét, mint az általa létrehozott materiális eredmények. A munka érteke produktívásától függ: alkalmasságától olyan alkotások létrehozatalára, melyek testi vagy lelki szükségleteinket kielégítjük. Minél magasabbrendű a szükséglet, melyet kielégít, rendszerint annál ritkább az az energia, mely ama szükséglet kielégítésére rendelkezésre áll s annál nagyobb az illető munkateljesítmény természetes értéke. Tudom, hogy e tétel történelmileg ellentmondásra találhat, de ez onnan van, hogy egyrészt a szükséglet magasabb és alacsonyabb rendűsege koronként különböző megítélés alá esik, másrészt ez a tendencia csakis teljesen szabad munka- és csereviszonyok mellett törhet magának utat.

Általában azt lehet mondán hogy a szellemi munka abszolút

értéke attól függ, mennyire képes az az illető kornak civilizációját és kultúráját fejleszteni.

Egy kornak civilizációján mindazon berendezések és intézmények losszeségét értem, melyek az emberek testi és lelki szükségleteinek kielégítésére szolgálnak.

Egy kornak kultúrája a testi és lelki tökéletesedés tényleg eleiért foka.

Testi és lelki tökéletesedés pedig semmi egyéb, mint összes ja közre hasznos képességeink kifejlettségének optimum-állapota. Ezekből a meghatározásokból rögtön nyilvánvaló, hogy a legmagasabb civilizációt nem szükségkép kíséri a legmagasabb kultúra is és megfordítva. Így a mi mai kapitalista korszakunk a külsői civilizáció viszonylag magas fejlettsége mellett nem éri utói sem Gíójrjögorsziág ragyogó testi és művészeti, sem a középkor vallásos, sem India metafizikai kultúráját.

Ezen fa gondolatúton tovább menve, azt is mondhatjuk: a civilizáció annál fejlettebb, minél több ember számára biztosítja a legtökéletesebb kultúrát, A kultúra pedig annál tökéletesebb, minél több embert tesz öncélúvá, minél több embernek adja meg ja lehetőséget arra, hogy egyénisége domináns tehetségeit minél magasabb fokra fejleszthesse.

Ezekből a szempontokból nem nehéz megszabni a szellemi munka feladatát a civilizáció és a kultúra szolgálatában. Olyan technikai és gazdasági organizációt kell teremtenie, mely fokozza a termelést. Olyan jogrendet, mely igazságosan osztja fel a termelés eredményét s mely megvédi az egyén testi-lelki szabadságát minden irányban. Oly tudományt, mely megismerésre törekedve minél teljesebb rendet farag a tények chaoszába s minél nagyobb uralmat biztosít saját magunk és a kültermészet felett. Olyan erkölcsöt, mely a személyiségnek abszolút értéket tulajdonít, mely fejleszti az egyéni felelősségérzetet és a társadalmi szolidaritást. Oly vallást, mely harmóniát teremt az egyén és mindenség között s mely természetfölötti szankcióval biztosítja a helyes jogot és erkölcsiséget. Oly művészetet, mely nemes örömök segítségével kitágítja az egyéniséget, mely a kultúra legfejlettebb értékeit érzékiéi meg s mely öncélúvá teheti az életet akkor: is, ha az tényleg eszközzé is vált a jelen szomorú adottságában. S végül oly politikát kellene üznie, mely arra irányul, hogy az emberi tevékenység összes ágai elérjék a kor erőforrásai mellett lehetséges legfejlettebb állapotukat.

Csakis egy ilyen széleskörű és ideális célkitűzés adhat komoly értéket a szellemi munkának s minél jobban közelíti meg a szel-

lemi munka az itt körvonalozott célokat annál nagyobb lesz társadalmi értéke minden szabadj és értelmes társadalomban.

Sajnos, a mi magyar társadalmunk átlag szellemi munkája – egyes dicséretes kivételektől eltekintve – nem ilyen természetű. A technikai és a gazdasági organizáció többnyire nem a termelést fokozza, hanem csak a kapitalisták profitjait gyarapítja. A jogrend főtörekvése a privilégiumok és a monopóliumok fenntartása. A tudomány elsősorban az adott helyzet igazolásán dolgozik, fejlesztő legfeljebb annyiban, amennyiben erre az uralkodó körökből megbízást kap. Az erkölcs a tömegek alávetésének és eszközül felhasználásának lelki organizációja, a vallás pedig ugyanennek transcendentális szankciója. A művészet alacsony ösztönök és sekély gondolatok érzéki dédelgetője. A politika a hatalom mai rendje fenntartásának eszköze.

A szellemi munka nálunk csaknem teljesen elvesztette; az összeköttetést eredete ragyogó feladataival s csaknem teljesen kimerül az állam és a hatalmasok érdekeinek szolgálatában. A legtöbb szellemi munkás pályájában alig lát egyebet, mint a megélhetés eszközét s nem érzi az (alkotás, a teremtés hivatását, büszkeségét és morális felelősségét!

A szellemi munkás egy társadalmi automata lett. A fáktól nem látja az erdőt: csak megfizetett penzumát végzi el, de nem érzi a rábízott nagy értékek komolyságát és horderejét. Foglalnia sincs róla, hogy az ő küldetése e földön a szervezett világállam eljövételének munkása lenni, mely a civilizáció legmagasabb foka lesz. És fogalma sincs róla, hogy az ő másik hivatása az öncélú emberek harmóniáját előkészíteni, mely a kultúra legmagasabb foka lesz. A magyar szellemi munkások legnagyobb része bosszul fizetett, szabadság- és lendületnélküli rabszolgamunkát végez, melyet maga is un, utál vagy gyűlöl.

Csoda-e, hogy egy hivatást, mely magát ily kevéssé értékeli, a társadalom sem értékelhet! Aki bármely szellemi munka köziben nem látja s nem érzi amaz emberek élő érdekeit és szükségleteit, melyek kielégítésére munkája irányul, az lelketlen automata, mely nem méltó társadalmi megbecsülésre!

De ne legyünk túlszigorúak a magyar szellemi munkásokkal szemben. Valljuk be, hogy elmaradt állapotuk nemcsak oka, de okozata is társadalmunk elmaradt civilizációjának és kultúrájának. A magyar társadalom egy keveset termelő, tehát koplaló társadalom, mely nem képes munkásait tisztességesen jutalmazni. A magyar társadalom egy oligarchikus, tehát a szellemi szabadságot elnyomó társadalom, mely a szellemi munka szolgálatait nem a

kultúra nagy közérdeke, hanem mindenféle osztály- és klikkérdések konzerválása szempontjából mérlegeli.

A szellemi munka felszabadításának útja ezekkel a megállapításokkal adva van: Helyes erkölcsi fogalmakat kell teremteni a szellemi munka alapvető értékéről; fokozni kell az anyagi és szellemi termelést; széles, szabad és demokratikus közvéleményt kell életrehozni.

Csakis így alakulhat ki oly szellemi munkások társadalma, mely teljes erkölcsi függetlenségben és az alkotás tiszta örömei által serkentve, lelkesen vállalhatja a civilizáció és a kultúra összes nagy értékeinek képviselőjét, védelmét és fejlesztését.